

danje poistovetenje resnice s posameznikom in njegovim intimnim svetom je izginiilo, ostali pa so dvom, obup, nesreča, razočaranje, trpljenje in zagrenjenost. Ker torej tudi idealna subjektivnost ni več vrednota, je moral pasti doživljaj vseosmišljujočega erosa. Zlobec je pred tem do sveta zavzemal takšno razmerje, v katerem je lahko ugotavljal njegovo smiselnost in prirejenost človeku. V *Pesmih jeze in ljubezni* se je zlomila mogočnost kakršne koli sinteze ali celo antiteze; začela se je doba kritike in zanikovanja, v kateri tudi resignirana zasebnost ne more več pomeniti rešitve. Zlobčeva pesniška zbirka prinaša razkroj nekega življenjskega načrta; po tej svoji lastnosti je individualno tehtna in izpovedno pomembna. *Pesmi jeze in ljubezni* so predvsem izpoved prelomnega in kritičnega doživljanja, od katerega nadaljnje usmeritve je odvisna prihodnja usoda tega pesništva.

Zlobec je namreč s pesniško intuicijo prišel do spoznavnih izhodišč, ki označujejo poglobitvi slovenski lirski standard med D. Zajcem in T. Šalamunom. Tej intuiciji pa zavestno ne sledi, kar pomeni, da jo prekriva s sestavinami, ki jih ima sam za iluzijo in utopijo. Tako umetno zadržuje sprostitev svojega pesniškega navdiha in zmanjšuje izpovedno novost svojih refleksivnih utrinkov. Dogaja se, da spontanost njegove intuicije prihaja v nasprotje s teznostjo razumske postavitve v življenju. Intelktualistična zasnova pesniške strukture, ki je bila že od nekdaj Zlobčeva prevladujoča zmožnost, se je v *Pesmih jeze in ljubezni* razrasla do te mere, da je začela zatirati poetičnost. Razumska zavora, ki onemogoča sprostitev avtentične pesnikove notranjosti, je hkrati tudi razlog za rahljanje in slabljenje posameznih struktur, v katerih obstaja to pesništvo. Usodnost novih spoznanj je torej združena z nekdanjim vrednotenjem in z nekdanjim oblikovalnim prijemom. Nerazčiščeno razmerje med različnimi ustvarjalnimi prijemališči je dalo *Pesmi jeze in lju-*

bezni pečat dovolj pomembnega intelektualnega, mnogo manj pa pesniškega dejanja. Pesnik je bil tako prevzet z novo podobo sveta, da je formuliral prve vtise tega razodetja. Zato se mu še niso razkrile poglobitve razsežnosti razmerja, ki je nastalo s tem, in zato se mu je redkeje posrečil dvig iz zasebniške problematike v umetnostno in človečansko bitnost, ki privablja in obvezuje. Zlobčeve *Pesmi jeze in ljubezni* so razpotje. Če bo pesnik v sebi našel dovolj moči, da novo doživetje življenjske resničnosti odločno radikalizira in sprejme v vseh njegovih razsežnostih, od njega lahko pričakujemo kvalitetno novo stopnjo ustvarjanja. V nasprotnem primeru preostaja zgolj bolj ali manj posrečeno paberkovanje v že znanih bivanjskih položajih in v premaganih pesniških strukturah. Odločitev med zaustavitvijo ali razvojem za ustvarjalca ne bi smela biti sporna in težka.

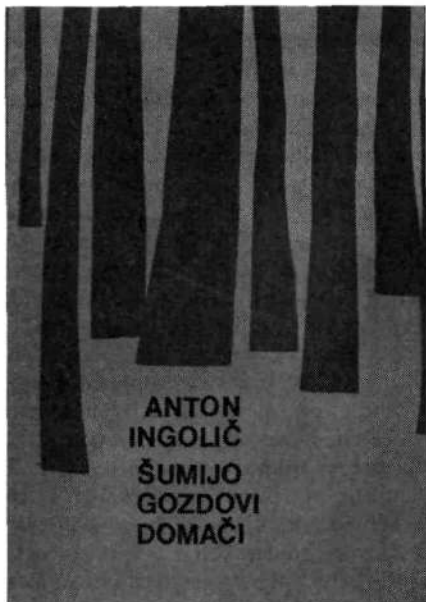
Jože Pogačnik

ANTON INGOLIČ, ŠUMIJO GOZDOVI DOMAČI

Ingoličev roman *Šumijo gozdovi domači** je postavljen v tista huda povojna leta, ko je Jugoslavija zaradi informbirojevskih dogodkov zašla v resne gospodarske težave. Tedaj je v državi vladala trda politična roka; vsi politični in gospodarski naperi so veljali enemu samemu cilju: rešiti se iz krize, kakorkoli dobiti na zahodu čimveč deviz in zgraditi gospodarstvo na novih, samostojnih osnovah.

Država je začela v ta namen izkoriščati gozdove, da bi si s prodanim lesom čimprej opomogla. Toda s temi akcijami se je prvič v povojnih letih začela rušiti tudi vera v tiste ideje, ki so med vojno naše preproste ljudi gnale v boj proti okupatorju. Hudo krizo so namreč v veliki meri nosili ravno tisti ljudje, predvsem seveda kmetje, ki so jim okupatorji

* Anton Ingolič, *Šumijo gozdovi domači*. Založila Mladinska knjiga, Ljubljana 1969.

med vojno požigali hiše, ki so največ prispevali za vzdrževanje osvobodilne vojske in ki so bili nasploh in v vseh pogledih najbolj izpostavljeni. In če gledamo na pretrese tiste dobe z današnjimi očmi, moramo priznati, da je marsikatero akcijo spremljalo tudi nasilje; hujše in manj opravičljivo pa je bilo dejstvo, da so se tedaj že začele v nekaterih nosilcih tega brutalnega aktivizma pojavljati moralne deformacije in koristolovske težnje, ki so ljudem jemale zaupanje v vse tisto početje in povzročale prav tragične dileme v njih idejni ter osebno čustveni atmosferi.

Ta nelinearni uvod je bil potreben, če si hočemo ob pričujočem Ingoličevem romanu razjasniti nekatera pisateljeva stališča glede na tedanje družbene odnose in še posebej glede na reagiranje in posledice v tisti sredini, ki ji je roman namenjen.

Glavni objekt Ingoličeve umetniške zavzetosti v tem romanu so domači gozdovi na Pohorju, ki so prebivalcem tega območja dolga stoletja dajali kruh, četudi večinoma niso bili njihova last, ki so v dogodkih zadnje vojne domačinom dajali

tudi pomembno zatočišče in ki so jim vedno bolj pomenjali gospodarsko in tudi čustveno varnost. V središču te gorsko-kmečke srenje stoji Tihčeva družina z lepo ohranjenimi gozdovi na pobočju Lomnika. Med vojno se je ta družina z vso svojo kmečko doslednostjo ogrela za partizansko gibanje in mnogo tudi žrtvovala zanj, toda sedaj začno gozdne brigade neusmiljeno pustošiti po njihovi lastnini. Te brigade ne podirajo samo najlepše smreke in jelke, temveč podirajo tudi zakoreninjeno skrb za ustaljeni red, za smotrno gospodarjenje ter ljubezen do vseh živih stvari. Simbol te patriarhalne, a zato nič manj dragocene skrbi in ljubezni je na Lomniku največja in najlepša smreka, imenovana grofica, ki jo nazadnje stari Tihec sam podžaga ter tako sam v sebi dokončno pokoplje vero v pravični red tega sveta. Roman tu zares prepričljivo prikazuje tragičnost te prelomne situacije. Kot padajo smreke, tako drug za drugim padajo tudi ljudje, kot bi bili usodno povezani s pohorsko rastjo. Pisatelj je tu z vso silo svoje osebnosti prodril v problem patriarhalne navezanosti na naravne stvari. Njegovo pisanje često zahaja v čustveno pobarvano idiliko, na drugi strani pa je iz vsake strani čutiti, da se je na delo temeljito pripravil. Njegovo opisovanje pohorskih gozdov je dostikrat utemeljeno s strokovnimi dejstvi in celo s številkami, s tezami in ugovori, ki pisateljevemu prizadevanju v tej smeri dajejo resnično strokovno težo.

S tega gozdnega vidika pa se potem pisateljevo zanimanje širi na ves naš povojni svet, na vse tiste družbene in moralne deviacije, ki so zlasti v letih okrog informbirojevskih dogodkov skozi lepo ideološko fasado začele prodirati navzven. Ingolič zna z znano fabulativno spretnostjo poiskati takšna nasprotja, nesmisle in prigode, ki s svojo obstojnostjo naravnost presenečajo in kar se da nazorno izpričujejo njegova stališča. Za ta roman si je izbral nekaj primerov, o kakršnih so si sicer današnje ocene že dokaj enotne in ob kakršnih se danes

niti več ne razburjamo posebno, četudi jih je še vedno dovolj, ki pa vendarle opozarjajo na to, kako permanentni so postali v naši družbi. Stari lesni trgovec in bogataš Lesjak se je znašel tudi v novem ozračju in zdaj prizadevno pomaga izkoriščati lomniške gozdove, njegov sin postane celo predsednik lesne zadruge in vsestranski družbeni delavec in tako pravzaprav glavni diktator preprostim pohorskim ljudem. A za temi gospodarskimi aktivisti stoji še cela armada njihovih tovarišev, ki pa so bolj skriti in mnogo manj dotakljivi. Z vsemi temi se ne moreš več po človeško pogovoriti, kot se med vojno nisi mogel z Nemci. Njihove nekdane obljube so le še prazna pena, zdaj gledajo le še na to, da sami dobro živijo, kot nekoč graščaki, hodijo na lov in se zabavajo. Za kmeta pa je zdaj najbolje, da molči in posluša, sicer se mu utegne zgoditi tako, kot se je zgodilo staremu Tihcu, ki so ga brez vzroka za nekaj dni vtaknili v zapor, ali njegovemu zetu Lojzu, ki je bil zaprt pol leta in je kmalu po vrnitvi umrl. Tudi Janez Polajnar, sedanji direktor gozdnega gospodarstva, je bil pred vojno lesni manipulant, in tako še Plazovnik in številni drugi, o katerih je zdaj popolnoma jasno, da so se samo zaradi svojih koristi vpregli v politični voz nove družbe in tako lahko zdaj ponovno izkoriščajo in pritiskajo pohorske kmete. In ljudem se polagoma odpirajo oči.

Ta ostra pisateljeva družbena kritika resda zadeva bolj posameznike kot sistem, vendar sistem vsaj tudi toliko, kolikor take stvari dopušča. Vsekakor pa je na vso moč odkrita, direktna, tu pa tam prehaja celo v cinizem ob vsem, kar je bilo. Predvsem se ustavlja ob moralnih človeških vrednotah ter ob vsakdanjih življenjskih pojavih, ne sega pa toliko na idejna in ideološka ali filozofsko-nazorska področja. Ob celotnem Ingoličevem opusu pomeni že skoraj prelomnico v njegovem vrednotenju stvari, če ne upoštevamo nekaterih podobnih mest v Gimnazijki. Toda ob nadaljnji usodi Lesjaka in njegove

družčine se že zazdi, da bo pisatelj rehabilitiral družbo samo in ji vrnil smisel za pravico, za takšno, po kateri težijo pohorski ljudje. Lesjak in še mnogi namreč pridejo pred sodišče, kjer so obsojeni na ostre kazni, a ko se pritožijo naprej, jim je kazen skoraj izbrisana. Tako je pisateljeva obtožba dosledna in dokončna. V nasprotju z mnogimi dosedanji Ingoličevimi deli se ne obeša več kompromisno na pozitivne družbene težnje, pač pa se ogorčeno oklepa spoznanih stališč in se le tu pa tam še ustavi ob doseženih vrednotah odigrane revolucije. Ta del Ingoličevega romana je pravzaprav najbolj zanimiv, ker je zavestno angažiran — angažiran sicer precej post festum — in ker pisatelj samega sebe spet postavlja v tok, ki teče v drugo smer in proti uradno veljavnim političnim normam. Tak zavesten angažma pa je vselej in bo verjetno tudi v prihodnje pomenil enega glavnih umetniških postulatov.

Vsa ta obsodba družbenih nepravilnosti pa se ne bi prav nič skladala z Ingoličevo pisateljsko tehniko, ko se ne bi hkrati soočala z dobrim, pozitivnim. Predstavniki tega dobrega je v romanu Tihčev sin Rok, zdaj gozdarski inženir, nekoliko nemirna in romantična figura, za katero bi skorajda lahko rekli, da je s svojimi nenavadnimi potezami bolj pojem kot resnična oseba z resničnimi, verjetnimi lastnostmi. Med vojno je odšel v partizane, potem je bil zaposlen z najrazličnejšimi funkcijami, toda ob tem je uspešno študiral. Počasi se začne odmikati povojni politični zagnanosti, ob zadevi z lomniškimi gozdovi pa že odkrito nastopa zoper nesmiselno in nekoristno iztrebljanje. Zato ga vržejo iz službe, vendar ga s tem seveda nikakor ne morejo ukrotiti. Napiše obširno razpravo o naših gozdovih, v kateri skuša pretresti položaj in možnosti slovenskega gozdarstva. Njegov odnos do problema je v razpravi neaktivističen, razumski, znanstven in na vse strani dobronameran. Toda »odgovorni tovariši« mu razpravo zavrnejo, češ da ne ustreza sedanjim političnim težnjam. Rok

se mora omejiti na razumno gozdno gospodarjenje le v okviru svoje lomniške posesti, a iz romana razločno čutimo perspektivo, ki jo zastopa ravno Rok in ki je edino sprejemljiva za vse slovensko gozdnštvo. Ta perspektiva je v tem, da je treba za gozdove najprej skrbeti, celo za ljubeznijo skrbeti, in šele potem jih previdno izkoriščati, treba je najprej znanstveno preučevati in šele potem ukrepati. Rok je tako v najvišji meri ljudski izobraženec, ki celo ne mara živeti v mestu in si eksistenco ustvarja med preprostimi pohorskimi ljudmi, v njem tiči najprvobitnejši instinkt pohorskega človeka in zato ga vse visoko doneče besede niso mogle napraviti za birokrata in priganjača. Ta idealizirana podoba je v romanu sicer kar simpatična, a le če jo gledamo z vidika ostre moralne polarizacije, kot literarni pojav pa je najprej plod pisateljeve zavestne konstrukcije in šele potem resnična upodobitev širših ljudskih teženj.

Rok v romanu doživlja tudi erotične pretrese in v tem je še slabše izdelan. Po vojni se je poročil z Brodarjevo hčerjo Poldo, na nekem plesu ob sekanju gozdov potem spozna nekoliko skrivnostno dekle Heleno z večnim »trpko-posmehljivim« nasmeškom na obrazu, a podjetni Lesjak mu jo spelje prav izpred nosa in ji spočne otroka. Sledi poroka z Lesjakom in Rok se v tem času zaplete s Tilko, ki mu je bila v partizanih kurirka in ji je tudi zdaj bolj oče kot ljubimec. Toda po logiki Ingoličevih razpletov je potem nujno, da se Rok in Helena končno vendarle najmeta v veliki ljubezni in v srečnem zakonu. To Rokovo osebno iskanje je v romanu skorajda potrebno, Rok tudi v tem pogledu ravna samo v skladu s svojim notranjim prepričanjem in tako naj bi bilo to iskanje drugo potrdilo njegovih kvalitet. Toda razvoj teh Rokovih odnosov je preveč sunkovit in preveč že naprej določen, da bi mogel pomeniti kaj dosti več kot nepretenciozno fabuliranje. Poleg tega ti Rokovi odnosi potekajo v psihološko kaj malo utemeljenih skokih. Tilka se kar nenadoma premisli in

se odloči, da ne bo živela z Rokom, in Rok sam, čeprav je kazal do Tilke resnično ljubezen in je v njej videl že resnično izpolnjenje svojih sanj, se potem zlahka spet zaljubi v skrivnostno Heleno. Pisatelj razmešča te svoje osebe kot figure na šahovnici, njihove odločitve se bolj organizirano premikajo kot nedoumna življenjska sila, kakršna pogosto tako po svoje uravnava naša dejanja. Zato so ljubezenske intrige okrog Roka najslabši del romana; mnogo bolj je Ingoliču uspela strastna zveza med Gelo in mutastim hlapcem Lekšem, ker je to zares strast, ki rase sama iz sebe in se ne glede na posledice mora izživeti.

Roman Šumijo gozdovi domači pa je navzlic tem zadnjim pripombam eden od boljših Ingoličevih tekstov. Pisatelj z njim še vedno ostaja pri svojem realizmu, ki je dosti premišljen in samo njegov, še več, s temi svojimi gozdovi se do neke mere spet vrača k svojim prvotnim pisateljskim izhodiščem. Kakor se je v prvih delih z vso razpoložljivo umetniško potenco oklenil preprostega štajerskega človeka in njegovih socialnih ter osebnih tegob, tako se tudi tu spet prizadeto in pogumno obrača proti vsem tistim silam, ki tega človeka ponovno mečejo na tla. Tako se široki krog Ingoličeve pisateljske poti začanja sklepati in skoraj smemo domnevati, da bodo te nove zaznave dajale nadaljnjo snov temu produktivnemu pisatelju. Roman Šumijo gozdovi domači ima tudi nekaj slabosti, toda živa angažiranost, ki je v njem ves čas tako vidno navzoča, mu daje posebno ceno in najbrž tudi trajno veljavo.

Jože Šifer

VLADIMIR KAVČIČ, ŽRTVE

Drugi del

Drugi del Kavčičevega romana *Žrtve** se dogaja od poletja 1942 do spomladi 1943, torej v zenitu druge svetovne vojne

* Vladimir Kavčič, *Žrtve*, II. del. Založba Obzorja, Maribor 1969.